

24/02/2010

Ένταξη Τουρκίας στην Ε.Ε.
Προβλήματα και Προοπτικές
Παύλος Αποστολίδης, Πρέσβυς ε.τ.

Η περιπέτεια της αίτησης ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. διαρκεί πάνω από είκοσι χρόνια και αντιμετωπίζει σήμερα μια αμφίβολη κατάληξη. Η εξήγηση για την καθυστέρηση και την αβεβαιότητα γύρω από τις προοπτικές ευόδωσης των τουρκικών ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι πολλαπλή.

Μεταπολεμικά, Ελλάδα και Τουρκία έγιναν δέκτες στις ευρωατλαντικές δομές στα πλαίσια της αντιπαράθεσης του Ψυχρού Πολέμου, παρ' όλο που γεωγραφικά ήσαν αποκομμένες από τη Δ. Ευρώπη. Ο πολιτικός και οικονομικός προσανατολισμός τους ήταν αναμφισβήτητος. Γι' αυτό κι έγιναν δεκτές στους άλλους ευρωπαϊκούς ή ευρωατλαντικούς θεσμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΟΟΣΑ.

Παράλληλη πορεία ακολούθησαν προς τις Ευρωπαϊκές Κοινοτικές, με Συμφωνίες Σύνδεσης το 1962 και το 1964 αντίστοιχα, που στόχευαν στη μελλοντική ένταξή τους με ενδιάμεσο στάδιο την Τελωνειακή Ένωση. Οι παράλληλες πορείες διακόπηκαν το 1975, όταν η Τουρκία δεν ακολούθησε την ελληνική αίτηση ένταξης. Κυριώτερος λόγος ήταν η αντίθεση του κυβερνητικού εταίρου Ερμπακάν στην ένταξη στις Ε.Κ. και η απειλή πτώσης της τουρκικής κυβέρνησης. Η τρίτη στρατιωτική επέμβαση στην Τουρκία το 1980 οδήγησε σε πάγωμα της Συμφωνίας Σύνδεσης, όπως είχε συμβεί με την Ελλάδα την περίοδο της δικτατορίας. Μόνο το 1987 ο Πρόεδρος Οζάλ κατέθεσε αίτηση ένταξης. Η ευρωπαϊκή επιτροπή με τη γνωμοδότηση του 1989 δέχθηκε την εκλεξιμότητα της Τουρκίας αλλά την έκρινε ανέτοιμη να ενταχθεί.

Η διάλυση της Σ. Ένωσης αδυνάτισε, από τις αρχές της δεκαετίας του '90, το επιχείρημα της στρατηγικής ανάγκης ένταξης της Τουρκίας. Η εμφάνιση όμως του εξτρεμιστικού ισλαμισμού, στην αρχή του σιϊτικού και στην συνέχεια του σουννιτικού, επανέφερε την προτεραιότητα δεσίματος της Τουρκίας στη Δύση, στήριξης του κοσμικού κράτους και ενίσχυσης των δημοκρατικών θεσμών της. Ταυτόχρονα η ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον των μεγάλων ευρωπαϊκών εξαγωγικών χωρών. Δυο άλλες εξελίξεις της δεκαετίας του '90, πρέπει να αναφερθούν.

Πρώτο, η μη εφαρμογή της ελεύθερης διακίνησης τούρκων εργατών που προβλεπόταν από τη Συμφωνία Σύνδεσης και το πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1971, με

το επιχείρημα ότι δεν ήταν αυτόματη αλλά χρειάζονταν νομοθετικές ρυθμίσεις των κρατών-μελών. Ο μεγάλος αριθμός Τούρκων εργατών στα κράτη-μέλη και η δύσκολη ένταξή τους στον κοινωνικό ιστό των χωρών που τους φιλοξενούσαν εξηγούν την μη υλοποίηση αυτής της συμβατικής υποχρέωσης.

Δεύτερο η εκκρεμότητα του Κυπριακού, λόγω της οποίας η Ελλάδα αντιμετώπιζε αρνητικά την οποιαδήποτε πολιτική ή οικονομική παραχώρηση στην Τουρκία. Η αίτηση ένταξης της Κύπρου το 1993 οδήγησε σε δύο συμβιβασμούς μεταξύ της Ελλάδας και τη Ε.Ε., το 1995 με την έγκριση της Τελωνειακής Ένωσης Ε.Ε-Τουρκίας έναντι της έναρξης διαπραγματεύσεων ένταξης της Κύπρου και το 1999 με την αποδοχή της τουρκικής υποψηφιότητας από την Ελλάδα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι έναντι της κυπριακής ένταξης.

Η αποδοχή της τουρκικής υποψηφιότητας στο Ελσίνκι σημάδεψε μια ευρύτερη αλλαγή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας, που πέρασε από την επίλυση των πολιτικών διαφορών με την Τουρκία μέσω της αντιπαράθεσης, σ' εκείνη του διαλόγου και τη βελτίωσης των σχέσεων. Η συνειδητή αυτή αλλαγή οφειλόταν στη διαπίστωση ότι θα είναι ευκολότερη η ομαλοποίηση των σχέσεων με τη γείτονα μέσω της διαδικασίας ένταξης και στη συνέχεια η ανάπτυξή τους με μια εντεταγμένη Τουρκία. Αλλωστε η Τελωνειακή Ένωση είχε ήδη αυξήσει εντυπωσιακά τον όγκο του διμερούς εμπορίου.

Οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας ξεκίνησαν το 2005, αφού εν τω μεταξύ είχε ενταχθεί η Κύπρος και είχε απορριφθεί από την Ε/Κ κοινότητα το Σχέδιο Αννάν. Η μη αναγνώριση της Κύπρου από την Τουρκία σύντομα ήλθε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Η Κύπρος μπλόκαρε το Δεκέμβριο του 2006 οκτώ κεφάλαια που άπτονται της αναγνώρισής της, ενώ άλλο πρόβλημα προέκυψε με την μη επικύρωση από την Τουρκία της επέκτασης της τελωνειακής ένωσης στην Κύπρο και της εφαρμογής του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σ' ότι αφορά την πρόσβαση κυπριακών πλοίων στα τουρκικά λιμάνια.

Εκτός από το εμπόδιο της μη επίλυσης του Κυπριακού, οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας κινούνται στη σκιά των επιφυλάξεων τριών ευρωπαϊκών κρατών, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Αυστρίας, που έχουν αμφισβητήσει τον τελικό στόχο της διαπραγμάτευσης, δηλαδή της ένταξη, προτείνοντας ως εναλλακτική λύση μια ειδική σχέση Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η στάση των τριών χωρών οφείλεται στην αντίδραση της κοινής τους γνώμης, λόγω των κοινωνικών προβλημάτων που έχουν δημιουργηθεί στις χώρες τους με τους ήδη

υπάρχοντες μετανάστες, με την αυξητική τάση της λαθρομετανάστευσης στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια και με την ριζοσπαστικοποίηση και περιθωριοποίηση μερίδας των παλαιότερων μεταναστών. Ιδιαίτερα ανησυχία έχει προκαλέσει η επιρροή του εξτρεμιστικού Ισλάμ στους μουσουλμάνους της Γαλλίας που ξεπερνούν τα 5 εκατ. σε πληθυσμό 63 εκατ. Οι επιφυλάξεις αυτές προβάλλονται και σ' άλλα κράτη-μέλη σε συνδυασμό με το μέγεθος του πληθυσμού της Τουρκίας (72 εκατ.) που σε μερικά χρόνια θα ξεπεράσει τον πληθυσμό της Γερμανίας, τη γεωγραφική θέση, τη θρησκεία και την υστέρηση των θεσμών και της οικονομίας της.

Στα επιχειρήματα αυτά η Τουρκία έχει να αντιτάξει ισχυρά αντεπιχειρήματα. Προβάλλει ιδιαίτερα τη σημασία που θα έχουν οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις για την επάνδρωση των ειρηνευτικών αποστολών της Ε.Ε., την ευεργετική επίδραση που θα έχει στις σχέσεις Ευρώπης – Ισλαμικών κρατών η ένταξη μια μετριοπαθούς ισλαμικής χώρας και τη δυναμικότητα της τουρκικής οικονομίας αλλά και της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Τέλος υπάρχει μια τελευταία ομάδα επιφυλάξεων που αφορά τους δημοκρατικούς θεσμούς της γείτονος, το ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική ζωή και την αντιμετώπιση του Κουρδικού προβλήματος. Στα θέματα αυτά η κυβέρνηση Ερντογάν έχει κάνει σοβαρά ανοίγματα και έχει πάρει πρωτοβουλίες, στις οποίες αντιδρά ένα κατεστημένο που δεν περιορίζεται στις ένοπλες Δυνάμεις.

Το σύνολο των παραγόντων που προαναφέρθηκαν έχει συντελέσει στην αργή πρόοδο των διαπραγματεύσεων, αφού μετά 4 ½ έχουν ανοίξει προς διαπραγμάτευση μόνο των 11 από 35 κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Λογική εκτίμηση δε, είναι ότι σ' ένα-δύο χρόνια θα εξαντληθούν τα κεφάλαια που μπορούν ν' ανοίξουν και δεν μπλοκαριστεί από κάποιο κ-μ. τότε το δίλημμα που θα τεθεί στην Ε.Ε. και στη Τουρκία είναι αν θα διακοπούν ή θα ανασταλούν οι διαπραγματεύσεις, ή αν θα βρεθεί τρόπος να αρθούν συγκεκριμένες αντιρρήσεις, ειδικά της Κύπρου που είναι η περισσότερες.

Μια απρόσμενη συμφωνία επίλυσης του Κυπριακού θα επέτρεπε τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων και θα έριχνε το βάρος του μπλοκαρίσματος σε άλλα κ-μ. λύση όμως δεν φαίνεται πιθανή στο σύντομο διάστημα μέχρι τις προεδρικές εκλογές της Τ/Κ κοινότητας, ούτε μετά τις εκλογές, αν το αποτέλεσμά τους είναι αυτό που αναμένεται. Χωρίς λύση του Κυπριακού θα πρέπει να βρεθούν συμβιβαστικοί τρόποι άρσης των κυρπιακών αντιρρήσεων. Το εγχείρημα είναι δύσκολο γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις προϋποθέτει την αλλαγή θέσεων δεκαετιών και από τις δύο

πλευρές. Ακόμη και αν βρεθούν φόρμουλες για να προχωρήσουν οι διαπραγματεύσεις, η επίλυση του Κυπριακού θα πρέπει να προηγηθεί της κατάληξής τους. Μέχρι τότε είναι πιθανό ν' αλλάξει η διάθεση των ευρωπαϊκών κρατών που δεν επιθυμούν την ένταξη της Τουρκίας, ιδίως αν έχουν αλλάξει οι κυβερνήσεις τους.

Η στάση των Ευρωπαίων έχει προκαλέσει μια απογοήτευση στην Τουρκία. Η τουρκική κοινή γνώμη, οι ελίτ αλλά και η κυβέρνηση μη βλέποντας καθαρή προοπτική ένταξης απογοητεύονται και δηλώνουν ότι η Τουρκία έχει και άλλες επιλογές, πολιτικές και οικονομικές. Η εκτίμησή μου είναι ότι η Τουρκία δεν έχει καλύτερη επιλογή, από πολιτικής στρατηγικής και οικονομικής πλευράς, από την ένταξή της στην Ε.Ε. την ειδική σχέση πιθανολογώ ότι θα απορρίψει, εάν συνεπάγεται τις υποχρεώσεις του μέλους χωρίς τα δικαιώματα.

Η τάση προς μια ειδική σχέση έγινε αντικείμενο συζητήσεων στην Ελλάδα, κυρίως σ' ότι αφορά την σκοπιμότητα αλλαγής της δικής μας πολιτικής υπέρ της ένταξης. Υπάρχει μάλιστα ένα ρεύμα απογοήτευσης με την υποστήριξη της τουρκικής ένταξης, με το επιχείρημα ότι η πολιτική ανοίγματος δεν απέδωσε τίποτε το συγκεκριμένο προς την κατεύθυνση της επίλυσης των Ε/Τ διαφορών.

Στους οπαδούς της τάσης αυτής μπορεί να απαντηθεί ότι και η αντίθετη πολιτική δεν είχε αποδώσει, ότι δεν είχαμε κρίση από το 1999 και ότι η επίλυση των Ε/Τ διαφορών απαιτεί συμβιβασμούς που είναι πολιτικά επώδυνοι και για τις δύο χώρες. Εν πάσει περιπτώσει η Ελλάδα δεν έχει κερδίσει κάτι περνώντας στην παράταξη των υποστηρικτών της ειδικής σχέσης. Η Τουρκία θα εκτιμά περισσότερο την δικιά μας υποστήριξη στην ένταξή της, στο βαθμό που δεν θα βρισκόμαστε σε μια άνετη πλειοψηφία μεταξύ των κ-μ.

Η υποστήριξή μας προς μια γειτονική χώρα είναι ευνόητη και δεν πρέπει να περιορίζεται στην προσδοκία μας να δείξει η Τουρκία μεγαλύτερη ευελιξία στις θέσεις της ως προς τις Ε/Τ διαφορές. Αν δεν υπήρχαν οι διαφορές, που είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα του Κυπριακού για το οποίο έχουμε κι εμείς μερίδιο ευθύνης, η υποστήριξη μας θα ήταν αυτονόητη. Η τελική ένταξη της Τουρκίας θα εξαρτηθεί από παράγοντες που δεν ελέγχουμε, αλλά μπορούμε σε κάποιο βαθμό να επηρεάσουμε.